

III

(Sagatavošanā esoši tiesību akti)

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

442. PLENĀRĀ SESIJA, KAS NOTIKA 2008. GADA 13. UN 14. FEBRUĀRĪ

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Atzinums par tematu “Kolektīvo prasību tiesiskā regulējuma noteikšana un tā nozīme Kopienas patērētāju tiesību aizsardzībā” (pašiniciatīvas atzinums)

(2008/C 162/01)

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2007. gada 16. februārī nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“Kolektīvo prasību sistēmas noteikšana un tās nozīme Kopienas patērētāju tiesību aizsardzībā”

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2008. gada 31. janvārī. Ziņotājs — PEGADO kgs.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 442. plenārajā sesijā, kas notika 2008. gada 13. un 14. februārī (14. februāra sēdē), ar 134 balsīm par, 94 balsīm pret un 6 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 EESK ir nolēmusi atsākt debātes sakarā ar padziļinātu pārdomu nepieciešamību par saskaņotu kolektīvo prasību lomu un tiesisko regulējumu Kopienas līmenī, galvenokārt patērētāju tiesību aizsardzības un konkurences jomā, vismaz sākuma posmā.

1.2 EESK ir vienmēr atbalstījusi kolektīvo prasību noteikšanu Kopienas līmenī, kuru mērķis būtu panākt zaudējumu faktisku atlīdzinājumu gadījumos, ja ir pārkāptas kolektīvās vai grupas tiesības. Šādas prasības nodrošinātu papildu aizsardzību, ko jau nodrošina alternatīvi un tiesiski līdzekļi, galvenokārt izpildraksti, kuri jau paredzēti Direktīvā 98/27/EK.

1.3 EESK vairākkārt ir atbalstījusi nepieciešamību rīkoties Kopienas līmenī minētajā jomā gadījumā, ja atzīst, ka šādas prasības

— var izšķiroši veicināt tādu iekšējā tirgus darbības šķēršļu novēršanu, kas rodas juridisko sistēmu atšķirību dēļ valstīs, un tādā veidā ļauj patērētājiem no jauna atgūt uzticēšanos vienotā tirgus priekšrocībām un turklāt nodrošināt apstākļus uzņēmumu reālai un godīgai konkurencei (Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 3. panta c) un g) apakšpunkti);

— palielinātu patērētāju tiesību aizsardzību, ļaujot viņiem vieglāk un efektīvāk aizstāvēt savas tiesības tiesā, kā arī nodrošinot Kopienas tiesību aktu efektīvāku piemērošanu (Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 3. panta t) apakšpunkts);

— atbilstu pamatprincipam nodrošināt tiesības uz efektīvu pārsūdzību un taisnīgu tiesu, kas ir atzītas Eiropas Pamattiesību hartā (47. pants)

1.4 Pēdējo gadu laikā vairākas dalībvalstis ir izveidojušas dažādas tiesvedības sistēmas patērētāju kolektīvo interešu pārstāvībai, turpretī citas to vēl nav izdarījušas, un tas rada nevienlīdzību tiesas pieejamības jomā un ir šķērslis vienotā tirgus izveidošanai. EESK pauž nožēlu par šāda šķēršļa pastāvēšanu, jo vairāk tādēļ, ka iedzīvotāju apmierinātība un uzticēšanās ir viens no izvirzītajiem mērķiem, veidojot 21. gadsimta vienoto tirgu. EESK galvenokārt pievērš uzmanību visiem pasākumiem, kas attiecas uz Eiropas uzņēmumu konkurētspēju, un neatbilstīgu izdevumu radītajām sekām, kas beigu beigās skartu darba ņēmējus un patērētājus.

1.5 EESK ierosina veicināt minētās pārdomas, iesniedzot konkrētus priekšlikumus par kolektīvo prasību tiesisko regulējumu, ņemot vērā ne tikai Eiropas valstīs spēkā esošās sistēmas, bet arī to citu valstu pieredzi, kas ir ieviesušas šādas prasības. EESK jo īpaši ņem vērā principus, kas ir noteikti ESAO Ministru padomes 2007. gada 12. jūlija lēmumā C(2007) 74 par pārrobežu strīdiem patēriņa jomā un zaudējumu atlīdzinājumu.

1.6 Nosakot ierosinātos parametrus likumdošanas iniciatīvai Kopienas līmenī, EESK ir ņēmusi vērā Eiropas tiesvedības iestāžu kopīgās juridiskās tradīcijas un dalībvalstu kopējos civilprocesa pamatprincipus un ir noraidījusi tādu paraugus, kas nav savienojami ar minētajām tradīcijām un principiem, piemēram, ASV "class action". EESK uzskata, ka īpaši nožēlojamas ir prakses, kurās pēc Amerikas "class action" parauga neiesaistītiem investoriem vai advokātiem tiek piešķirta ievērojama daļa no summas, kura kā atlīdzinājums vai kā atlīdzinājums nolūkā sodīt iegūta procedūrās, kas uzsāktas patērētāju interešu aizsardzībai.

1.7 Ņemot vērā šāda instrumenta mērķus un sasniedzamos rezultātus, EESK ir izvērtējusi svarīgākos iespējamajos risinājumus saistībā ar ieviešamo tiesisko regulējumu (*opt-in* ("izvēles"), *opt-out* ("iespējas nepieņemt") vai jaukto sistēmu), tiesneša lomu, zaudējumu atlīdzinājumu, pārsūdzēšanu un finansējumu.

1.8 Šādas iniciatīvas juridiskais pamats un piemērojamais juridiskais instruments arī ir būtiski svarīgi jautājumi, kas tika analizēti un ir minēti ierosinājumu pamatā.

1.9 EESK turklāt norāda, ka minētās pārdomas par kolektīvo prasību mehānisma izveidošanu nav pret-runā esošajām alternatīvām domstarpību izšķiršanai un to attīstībai (ADR). EESK viena no pirmajām puda viedokli, ka ir nepieciešams izveidot instrumentus, kas ļautu patērētājiem aizstāvēt savas individuālās vai kolektīvās tiesības, nevēroties tiesā. Šajā sakarā EESK atbalsta Ombuda un tiem līdzīgu sistēmu labāku pielāgošanu patērētāju tiesību aizsardzības jomās un it īpaši tur, kur pārrobežu tirdzniecība ir vairāk attīstīta vai arī attīstīsies.

1.10 Patērētājiem, kam nodarīts kaitējums, ir pieejami dažādi kolektīvās aizsardzības līdzekļi, sākot no individuālas, brīvprātīgas un vienprātīgas prasības līdz kolektīvām prasībām un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Katram no minētajiem strīdu izšķiršanas līmeņiem ir jādarbojas optimāli, lai veicinātu kaitējuma atlīdzināšanu tajā līmenī, kas ir vispieejamākais cietušajiem.

1.11 EESK pauž gandarījumu par Komisijas nolūku turpināt pētījumus minētajā jomā. EESK tomēr uzsver, ka atbilstīgu likumdošanas iniciatīvu īstenošanai ir vajadzīga arī patiesa politiska griba.

1.12 Interpretējot organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāvju vēlmes, EESK aicina Eiropas Parlamentu, Padomi un dalībvalstis īstenot minēto iniciatīvu ņemot vērā dažādo pušu intereses un ievērojot proporcionālītes un subsidiaritātes principus.

2. Ievads

2.1 Šī pašiniciatīvas atzinuma mērķis ir veicināt plašas pārdomas par kolektīvo prasību nozīmi un to tiesisko regulējumu (!) Kopienas līmenī, jo īpaši patērētāju tiesību un konkurences jomā — vismaz sākuma posmā (?). Tā galējais mērķis ir rosināt pilsonisko sabiedrību un Eiropas Savienības kompetentās iestādes apsvērt šādas iniciatīvas nepieciešamību un ietekmi, pārdomāt par tās juridiskā rakstura noteikšanu, kā arī īstenošanas termiņiem un nosacījumiem Eiropas tiesiskajā telpā.

2.2 Izmantotās metodoloģijas pamatā tādēļ ir iepriekšējs novērtējums par vienotā tirgus vajadzībām un minētās iniciatīvas atbilstību Kopienas tiesībām. Pēc tam ir pētīta tās spēja efektīvi un ātri risināt pārrobežu konfliktus, galvenokārt saistībā ar patērētāju ekonomiskajām interesēm.

3. Vienotais tirgus un patērētāju kolektīvās intereses

3.1 Tirdzniecības darījumu masveidīgums, pieaugot sērijveida ražošanai, kopš pagājušā gadsimta otrās puses ir lielā mērā izmainījis veidu, kādā tiek noslēgti līgumi un panāktas vienošanās par pārdošanu un pakalpojumu sniegšanu.

Informācijas sabiedrības izveidošana un iespējas, ko sniedz distances līgumi un e-komercija, dod patērētājiem jaunas priekšrocības, taču viņi var tikt pakļauti jaunam spiedienam un jaunam riskam līgumu slēgšanas jomā.

3.2 Ja palielinās publiskais piedāvājums un izplatās standartlīgumi, agresīvi reklāmas un mārketinga veidi, neatbilstīga informācija pirms līguma noslēgšanas, vispārēja negodīga tirdzniecības prakse, konkurenci kropļojoša rīcība var radīt zaudējumus ievērojamām patērētāju grupām, kas visbiežāk nav identificētas un ir grūti identificējamās.

3.3 Juridiskajās sistēmās, kuru pamatā ir tradicionālie procesuālie likumi, kas balstās uz romiešu tiesībām, saskaņoto individuālo interešu un kolektīvo vai grupas interešu jomā ne vienmēr ir atbilstīgi — vienkārši, ātri, ar zemām izmaksām un efektīvi — tiesvedības līdzekļi (?).

3.4 Gandrīz visā pasaulē un jo īpaši ES dalībvalstu juridiskajās sistēmās ir paredzēti kolektīvo vai grupu interešu tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

3.4.1 Tomēr minētās sistēmas ir samērā dažādas un tajās ir ievērojamas atšķirības kolektīvo un grupu interešu aizsardzībā. Minēto atšķirību dēļ tiek kropļota iekšējā tirgus darbība.

(!) Civilprocesa nozīmē, procedūras mērķis ir veikt preventīvus pasākumus (izpildraksts) kolektīvo vai grupas interešu aizstāvēšanai, kā arī nodrošināt zaudējumu atlīdzinājumu (zaudējumu atlīdzinājuma prasības). Citu izteiciena "kolektīvās prasības" nozīme ir atrodama galvenokārt anglosakšu juridiskajā literatūrā, ar to apzīmē socioloģisko pamatu nespējai dzīvot sabiedrībā (sal. "Collective action in the European union; interests and the new politics of associability", Justin GREENWOOD un Mark ASPINWALL, Routledge, Londona, 1998), pētījums ir īpaši interesants attiecībā uz kolektīvo prasību socioloģisko izcelsmi un sociālajām vajadzībām, kas attaisno kolektīvās prasības tiešā procesuālajā nozīmē.

(?) Nebūtu jāizslēdz daudzās valstu tiesību sistēmās pastāvošā iespēja piemērot kolektīvās prasības attiecībā uz visām kolektīvajām vai grupas interesēm tādās jomās kā vide, kultūras mantojums, teritorijas plānošana, un attiecībā uz fiziskām vai juridiskām personām, tostarp uzņēmumiem, pārvaldēm vai valsts iestādēm.

(?) Juridiskajā literatūrā ir reti atrodami tik trāpīgi formulējumi, kā kādas ievērojamas juristes, deputātes no Portugāles, debašu laikā Parlamentā sacītie vārdi, aizstāvojot kolektīvo prasību ieviešanu Portugālē.

Atsaucoties uz jaunajām 2. un 3. paaudzes tiesībām, darba, patērētāju, vides, teritorijas plānošanas, kultūras mantojuma aizsardzības tiesībām, "vispārējām tiesībām, kas, piemērot ikvienam, piemīt daudziem, pat visiem", deputāte ALMEIDA SANTOS uzdeva jautājumu:

"Vai ir attaisnojams tas, ka minētās tiesības, kas piemīt visiem vai vismaz daudziem, nav pienācīgi aizsargātas, prasītājiem jāstāv rindā un jāgaida viņu lietas izskatīšana, kas, iespējams, ir identiska ar viņu biedru un kaimiņu lietu, un bieži vien ir tā, ka, gūstot uzvaru tiesas prāvā, rezultātiem vairs nav nekādas nozīmes, jo zaudējumu atlīdzinājumu ir paņēmusi inflācija; tajā pat laikā zaudētais gods ir atgūts pārāk vēlu, lai novērstu šķiršanos vai atgūtu kredītu, un, visbeidzot, vai ilgā procesuālā krusta ceļa noslēgums nav neefektīvātes un nederīguma dzīvs apliecinājums? Vai mums jāsauglabā Kā? Kas redzējums uz tiesvedības sistēmu kā šķīstītavu? Pēkšņi sāk apzināties, ka īpaša individuālo tiesību juridiskā aizsardzība ir nepietiekama; ka ir tiesības un intereses, kas paceļas pāri individuālajām interesēm, kas ir pusceļā starp individuālajām un kolektīvajām interesēm; ka tiesības vērsties tiesā tiem, kuru tiesības tika tieši vai netieši aizskartas, ir nepietiekamas; ka pie horizonta jau svīst jauna pluralisma un jaunu tiesību ausma". (D.A.R. I sērija, Nr. 46, 21.2.1990., 1617. lpp.)

3.5 Tā kā Kopienas līmenī trūka saskaņotības, nesēnā pagātnē valstu tiesvedības sistēmu attīstībā bija vērojamas ļoti atšķirīgas tendences. Atšķirību pamatā ir nevis dažādi pamatprincipi, bet gan dažādas procedurālās tiesību tradīcijas. Pielikuma tabulās ir atspoguļotas svarīgākās atšķirības valstu līmenī ⁽⁴⁾.

3.6 Minētos trūkumus kā Eiropas iedzīvotāju nevienlīdzību tiesību un tiesu pieejamības jomā ⁽⁵⁾ nosodīja ne tikai patērētāju interešu pārstāvības organizācijas, bet arī daudzi juristi un Kopienas tiesību profesori.

3.7 Kopienas iestāžu ietvaros tikai 1985. gadā, pēc kolokvija, kas ar Komisijas atbalstu tika rīkots Gentē 1982. gadā, tika publicēts memorands "Tiesas pieejamība patērētājiem" ⁽⁶⁾, minētajā dokumentā Komisija pirmo reizi pievērsās arī sistēmai, kas paredz kolektīvo interešu aizstāvēšanu tiesā.

3.8 Tomēr Komisija, ņemot vērā Eiropas Parlamenta 1987. gada 13. marta rezolūciju ⁽⁷⁾, tikai 1987. gada 7. maija papildu paziņojumā pavēstīja par savu nolūku izvērtēt iespēju pieņemt pamatdirektīvu, ar kuru apvienībām piešķirtu vispārējas tiesības aizstāvēt kolektīvās intereses tiesā, un aicināja Padomi atzīt patērētāju organizāciju primāro — gan starpnieka, gan tieši iesaistītās puses — lomu tiesas pieejamības nodrošināšanā patērētājiem.

3.9 Padome 1987. gada 25. jūnija rezolūcijā par tiesas pieejamību patērētājiem arī uzsvēra "patērētāju organizāciju svarīgo lomu" un aicināja Komisiju "izvērtēt, vai minētajā jomā varētu veikt atbilstīgu iniciatīvu Kopienas līmenī" ⁽⁸⁾.

3.10 Visbeidzot, 1989. gadā, sagatavojot "Nākotnes prioritātes patērētāju aizsardzības politikas īstenošanai", Komisija trīs gadu programmā ⁽⁹⁾ (1990–1992) atzina, ka daudzās dalībvalstīs tiesas pieejamība un zaudējumu atlīdzināšana nebija apmierinoša augsto izmaksu, procedūru sarežģītības un tai nepieciešamo termiņu dēļ, kā arī konstatēja ar pārrobežu darījumiem saistītas problēmas. Tā paziņoja, ka veic pētījumus par īstenojamiem pasākumiem, īpašu uzmanību veltot iespējai iesniegt kolektīvās prasības, lai panāktu patērētājiem nodarīto zaudējumu atlīdzinājumu ⁽¹⁰⁾.

3.11 Tomēr publiskas debātes par minēto jautājumu Komisija uzsāka tikai 1993. gadā, publicējot svarīgo "Zaļo grāmatu par tiesas pieejamību patērētājiem un patērētāju strīdu izšķiršanu vienotajā tirgū" ⁽¹¹⁾.

⁽⁴⁾ Lēvenes katoļu universitātes Patērētāju tiesību centra pētījums, kas tika sagatavots pēc Komisijas (Veselības un patērētāju tiesību aizsardzības ģenerāldirektorātam) pieprasījuma, ir lielisks krājums, kas parāda, kā dažādās valstu pieejas ietekmē pārrobežu strīdu izšķiršanu, jo īpaši gadījumos, kad daudzu dalībvalstu patērētājus skar viena un tā pati negodīga pārrobežu tirdzniecības prakse, tās pašas produkcijas trūkumi vai defekti vai arī distances līgumos ietvertie vispārēji netaisnīgi līguma noteikumi.

⁽⁵⁾ Doktrīnā nedrīkst aizmirst *Jacques van COMPERNOLLE* darbu "*Le Droit d'action en justice des groupements*" ("Grupu tiesības vērsties tiesā"), *LARCIER*, Brisele, 1972, kā arī kopdarbu "*L'aide juridique au consommateur*" ("Juridiskā palīdzība patērētājiem"), *T. BOURGOIGNIE, Guy DELVAX, Françoise DOMONT-NAERT un C. PANIER, CDC Bruylant*, Brisele, 1981.

⁽⁶⁾ Tas tika iesniegts Padomei 1985. gada 4. janvārī, 1987. gada 7. maijā tam tika pievienots "Papildu paziņojums par tiesu pieejamību patērētājiem". Turklāt Komisijas 1985. gada 4. jūnija paziņojumā ar nosaukumu "Jauns impulss patērētāju aizsardzības politikā" (COM(85) 314 galīgā redakcija), kura pamatnostādnes Padome pieņēma 1986. gada 23. jūnijā (OV C 167, 5.6.1986.), tika uzsvērts, ka tradicionālās juridiskās procedūras ir lēnas un bieži vien tām ir augstas izmaksas salīdzinājumā ar zaudējumiem patērētāju jomā un ka ir nepieciešams izveidot attiecīgus līdzekļus konsultāciju sniegšanai un prasību iesniegšanai nolūkā nodrošināt patērētāju tiesību atbilstīgu aizsardzību.

⁽⁷⁾ Ziņotāja bija deputāte no Holandes *BOÖT* kdze. Būtu jāizceļ viens no dokumenta punktiem, ņemot vērā deputātu *SQUARCIALUPI* un *PEGADO LIZ* iesniegtos grozījumus; tas ir aicinājums Komisijai ierosināt direktīvu, kas paredzētu dalībvalstu tiesību aktu saskaņošanu nolūkā nodrošināt patērētāju kolektīvo interešu aizsardzību, dodot iespēju patērētāju apvienībām iesniegt prasības tiesā, lai pārstāvētu grupas vai individuāla patērētāja intereses ((Doc. A2-152/86, 1986. gada 21. novembrī; PE 104.304).

⁽⁸⁾ Rezolūcija 87/C, OV C 176, 4.7.1987.

⁽⁹⁾ Padome apstiprinājusi 1989. gada 9. martā (OV C 99, 13.4.1989.).

⁽¹⁰⁾ COM(90) 98 galīgā redakcija, 1990. gada 3. maijā. Tā ir pirmā reize, kad Komisijas oficiālajā dokumentā ir runa par "kolektīvajām" prasībām.

⁽¹¹⁾ COM(93) 576 galīgā redakcija, 16.11.1993. Lai saprastu minēto dokumentu, ir svarīgi atgādināt, ka laikā no 1991. līdz 1992. gadam tika izteikti vairāki ierosinājumi debatēm par jautājumiem saistībā ar tiesību un tiesu pieejamību, tostarp jāmin *Office of Fair Trading* 1991. gada janvārī Londonā rīkotā konference par mehānismiem kompensāciju izmaksām patērētājiem, Komisijas vadībā 1992. gada 21.–23. maijā Lisabonā rīkotā konference par tiesas pieejamību patērētājiem, kā arī kolokvijs "Pārrobežu patērētāju aizsardzība", ko ar Komisijas atbalstu 1993. gada oktobrī Luksemburgā organizēja Ekonomikas ministrija un Ģimenes lietu un solidaritātes ministrija, tā noslēgumā tika sagatavoti ziņojumi, kuriem vēl joprojām ir svarīga nozīme. Tolaik minētajam jautājumam pievērsās arī daudzi emeritētie profesori un slaveni juriskonsulti (skat. galvenokārt "*Group actions and Consumer Protection*", Izdevniecība *Thierry BOURGOIGNIE*, Sērija *Tiesības un patēriņš*, XXVIII sējums, 1992; "*Group Actions and the Defence of the Consumer Interest in the European Community*", *Anne MORIN, INC*, Francija, 1990.).

Šajā sakarā pirmo reizi padziļināti Kopienas perspektīvā tika izvērtēts jautājums par vienotu izpildrakstu sistēmu, kuru daudzi uzskatīja par pamatu patiesai kolektīvo prasību sistēmai patērētāju interešu aizsardzības jomā ⁽¹²⁾.

3.12 Turklāt Eiropas Parlaments 1994. gada 22. aprīļa rezolūcijā ⁽¹³⁾ secināja, ka dalībvalstīs būtu lietderīgi veikt zināmu procesuālo noteikumu saskaņošanu, attiecībā uz darījumiem, kuri sasniedz zināmu summu, paredzot iespēju izveidot Kopienas procedūru, kas ļautu ātri izšķirt pārrobežu strīdus, vienlaikus tas norādīja, ka līdz zināmai pakāpei būtu jāsaskaņo piemērojami noteikumi, lai īstenotu izpildrakstus par nelikumīgas komercdarbības prakses pārtraukšanu.

3.13 EESK 1994. gada 1. jūlija plenārajā sesijā vienbalsīgi pieņemtajā atzinumā ⁽¹⁴⁾ min arī principu, kas paredz "vispārēji atzīt patērētāju apvienību tiesības pārstāvēt kolektīvās un grupas intereses jebkuras dalībvalsts tiesu iestādē vai arī iestādē, kas nav tiesu iestāde, neatkarīgi no ieinteresēto pušu valstiskās piederības, apvienības vai konflikta vietas" un skaidri aicināja Komisiju izveidot vienotu procedūru kolektīvo prasību vai arī kopējas pārstāvības prasību jomā, lai pārtrauktu ne tikai nelikumīgas komercdarbības praksi, bet arī darbības, kas rada zaudējumus un kaitē patērētāju interesēm ⁽¹⁵⁾.

⁽¹²⁾ Tomēr jāuzsver, ka Zaļās grāmatas pamatā ir daudzi agrāk pieņemtie lēmumi un darba dokumenti, kas to labi pamato un sniedz tās pieņemšanai nepieciešamo politisko atbalstu. Komisija 1992. gada martā uzticēja neatkarīgu amatpersonu grupai *Peter Sutherland* vadībā izstrādāt ziņojumu par iekšējā tirgus darbību nolūkā izvērtēt Baltās grāmatas par iekšējo tirgu īstenošanas rezultātus.

1992. gada 26. oktobrī publicētajā ziņojumā, kurā galvenokārt ir runa par tiesas pieejamību, ir precizēts, ka trūkst drošības patērētāju tiesību aizsardzības efektivitātes nodrošināšanā, ir norādīts uz problēmām, kas rodas Briseles 1968. gada Konvencijas par jurisdikciju un spriedumu atzišanu neefektivitātes rezultātā un no tā izrietošajām grūtībām panākt vienas dalībvalsts jurisdikcijas izsniegtā izpildraksta īstenošanu citā dalībvalstī, un ierosina Kopienai steidzami veikt pētījumu minētajā jomā (22. ieteikums). Minētais ierosinājums tika iekļauts Komisijas 1992. gada 22. decembra paziņojumā Padomei un Eiropas Parlamentam "Iekšējā tirgus darbība pēc 1992. gada: darbs pēc *Sutherland* ziņojuma" [SEC (92) 2277 galīgā redakcija]. Darba dokumentā "Iekšējā tirgus stratēģiskā programma", ar kuru Komisija iepazīstināja 1993. gada jūnijā, tika atzīta nepieciešamība izveidot saskaņotu darbības sistēmu tiesas pieejamības jomā, iekļaujot tādu pasākumu kopumu, kuru mērķis ir Kopienas tiesību izplatīšana, pārredzamība un piemērošana [COM (93) 256 galīgā redakcija]. Turklāt Komisija 1993. gada paziņojumā Padomei pievērsa uzmanību tam, ka sakarā ar iekšējā tirgus īstenošanu varētu pieaugt vienas dalībvalsts rezidentu iesniegto prasību skaits ievērot viņu tiesības citā dalībvalstī [COM(93) 632 galīgā redakcija].

Komisija puda uzskatu, ka Kopienai nebūtu jātiecas pēc tādas saskaņošanas, kuras rezultātā tiktu atceltas dažādu valsts tiesību sistēmu specifiskās iezīmes, taču nolēma pielikt pūles, lai nodrošinātu informāciju un apmācību Kopienas tiesību jomā, veicinātu pārredzamību, efektivitāti un stingrību minēto tiesību piemērošanā un nodrošinātu dalībvalstu un Komisijas koordinētu darbību un sadarbību tieslietu jomā, ko atvieglotu Māstrihtas līguma — galvenokārt "trešā pīlāra" — stāšanās spēkā. Minētās pūles bija priekšvēstnesis Zaļās grāmatas publicēšanai un vēlāk uzsāktajām plašajām konsultācijām. Padome 1993. gada 27. septembra sēdē (686. sesija "Iekšējais tirgus") secināja, ka primārais uzdevums bija padziļināt pārdomu par tiesu pieejamību, galvenokārt pamatojoties uz Zaļo grāmatu, kuras publicēšanu Komisija bija paredzējusi gada beigās un kurā bija jāaplūko jautājumi par procesuālajiem līdzekļiem, kā arī — vajadzības gadījumā — par nepieciešamās pārredzamības nodrošināšanu sankciju jomā. Šajā laikā arī iepazīstināja ar nozīmīgu pētījumu, ko Komisija bija pasūtījusi *ERIC BALATE*, *CL. NERRY*, *J. BIGOT*, *R. TECHEL* M. A. *MÜNGE*, *L. DORR* un *P. PAWLAS* un kura izstrādē piedalījās *A. M. PETTOVICH*, galvenokārt par tematu "A right to group actions for consumer associations throughout the Community" (Līgums B5-1000/91/012369); arī tagad šim pētījumam ir svarīga nozīme minētajā jomā.

⁽¹³⁾ PE 207.674, 9. marts; ziņotājs: *Medina Ortega* kgs.

⁽¹⁴⁾ ESK 742/94; ziņotājs: *Ataíde FERREIRA* kgs (OV C 295, 22.10.1994.). ESK jau agrāk bija izrādījusi interesi par minēto tematu. Citos dokumentos, galvenokārt divos *Ataíde Ferreira* kgs izstrādātajos pašiniciatīvas atzinumos par iekšējā tirgus izveidi un patērētāju tiesību aizsardzību, kurus pieņēma attiecīgi 1992. gada 26. septembrī (CES 1115/91, OV C 339, 31.12.1991.) un 1992. gada 24. novembrī (CES 878/92, OV C 19, 25.1.1993.), Komisija pievērsa uzmanību nepieciešamībai apzināt rīcības iespējas pārrobežu strīdu risināšanas jomā un atzīt patērētāju organizāciju pilnvaras pārstāvēt patērētāju intereses gan valsts, gan pārrobežu strīdos (dokuments CES 1115/91, 5.42. punkts; dokuments CES 878/92, 4.12. punkts, kā arī pielikumā pievienotā interesantā pētījuma 4. nodaļa; pētījumu veica *Eric Balate*, *Pierre Dejemppe* un *Monique Goyens* un to publicēja ESK (CES-93-003) 103. lpp. u.c.

⁽¹⁵⁾ EESK minēto tematu vēlāk aplūkoja vairākos atzinumos; ņemot vērā to svarīgumu, to vidū jāmin 1995. gada 22. novembra plenārajā sesijā pieņemtais pašiniciatīvas atzinums "Vienotais tirgus un patērētāju tiesību aizsardzība — iespējas un šķēršļi" (ziņotājs *Ceballo Herrero* kgs), kurā tika konstatēts, ka netika ņemti vērā ESK ierosinājumi un priekšlikumi iepriekšējā atzinumā par Zaļo grāmatu (CES 1309/95); atzinums par tematu "Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei — Vienotais tirgus 1994. gadā [COM(95) 238 final]" (ziņotājs: *Vever* kgs), kurā tika kritizēta kavēšanās iekšējā tirgus efektīvā īstenošanā, galvenokārt attiecībā uz tiesību aktu pieņemšanu patērētāju jomā, jo īpaši saistībā ar pārrobežu attiecībām (CES 1310/95, OV C 39, 12.2.1996.); atzinums par tematu "Komisijas paziņojums — Patērētāju politikas prioritātes (1996–1998)" (ziņotājs: *Koopman* kgs), kurā Komiteja puda gandarījumu par direktīvas priekšlikumu attiecībā uz izpildrakstiem un Komisijas izstrādāto rīcības plānu par tiesas pieejamību, taču paziņoja, ka ar interesi gaidīs iestrādes minētajā jomā, un konstatēja, ka minētajā jomā vienotais tirgus nebija izveidots, un ka "apzināta patērētāju tiesību stingra ievērošana" ir būtisks priekšnosacījums patērētāju uzticības iegūšanai (CES 889/96, OV C 295, 7.10.1996.). Līdzīgas rūpes ir paustas arī ESK atzinumā par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei — Vienotā tirgus ietekme un efektivitāte" [COM(96) 520 final, 1997. gada 23. aprīlī] (ziņotājs: *PASOLLI* kgs; CES 467/97, OV C 206, 7.7.1997.).

3.14 Kopš minēto prioritāšu izvirzīšanas komisāre *Emma Bonino* īpašu uzmanību pievērša Kopienas procedūras, kas ļautu ātri izšķirt pārrobežu strīdus, ieviešanai un piemērojamo noteikumu saskaņošanai attiecībā uz izpildrakstiem par nelikumīgas komercdarbības pārtraukšanu, kā arī tam, lai par likumīgām savstarpēji atzītu patērētāju apvienību tiesības vērsties tiesā. ⁽¹⁶⁾

3.15 Vēlāk, 1996. gada 25. janvārī, tika publicēts priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju interešu aizsardzības izpildrakstiem. ⁽¹⁷⁾

Minētajā direktīvā tika iekļauts *Sutherland* ziņojuma ieteikums un ņemti vērā plaši atbalstītie Zaļajā grāmatā ietvertie ierosinājumi ⁽¹⁸⁾ ⁽¹⁹⁾.

3.16 Nenoliedzami, ka minētā direktīva radīja apvērsumu Kopienas tiesību jomā, jo pirmoreiz un vispārēji Kopiena izstrādāja tiesību aktu attiecībā uz civilprocesuālajām tiesībām ⁽²⁰⁾.

Tomēr ierosinājums direktīvas darbības jomā iekļaut arī zaudējumu atlīdzināšanu neguva atbalstu.

3.17 Paralēli tam Komisija izstrādāja "Rīcības plānu par tiesas pieejamību patērētājiem un patērētāju strīdu izšķiršanu iekšējā tirgū", ar kuru tā iepazīstināja 2006. gada 14. februārī. Rīcības plānā Komisija konstatēja un raksturoja ar patērētāju strīdiem saistītās problēmas un sniedza pētījumu par dalībvalstīs valsts līmenī rastajiem dažādajiem risinājumiem, kā arī paziņoja par savu nolūku veikt konkrētus pasākumus. To vidū var minēt pārdomu periodu par iespēju patērētājiem, kuru intereses ir pārkāpis viens un tas pats uzņēmējs, pilnvarot patērētāju organizācijas pieņemt viņu sūdzības *ex ante*, lai varētu apkopot vienādus gadījumus un iesniegt tiesu iestādē visas sūdzības vienlaicīgi ⁽²¹⁾.

3.18 Šajā sakarā Eiropas Parlaments 1996. gada 14. novembra rezolūcijā "uzskatot, ka tiesu pieejamība vienlaikus ir pamattiesības un nepieciešama tiesību drošības garantija, neatkarīgi no tā, vai tās būtu valsts vai Kopienas tiesības", atzina, ka liela nozīme patērētāju konfliktu risināšanā ir ārpus tiesas procedūrām, taču uzsvēra nepieciešamību "nodrošināt patērētājiem iespēju vērsties tiesā gadījumos, ja visas ārpus tiesas procedūras bijušas neefektīvas,

⁽¹⁶⁾ Kopš pirmās uzstāšanās Eiropas Parlamenta 1995. gada 10. janvāra uzklaušanās sēdē, jaunā Patērētāju tiesību aizsardzības komisāre atzina, ka patērētāju tiesību aizsardzības politikai ir būtiski svarīga nozīme, lai veidotu Eiropu iedzīvotājiem, un apņēmas konkrēti pārraudzīt jau toreiz veiktās konsultācijas saistībā ar Zaļo grāmatu par tiesu pieejamību. Atbildot uz konkrētu jautājumu par pašreizējo situāciju tiesu pieejamības jomā, komisāre atzina, ka tiesu pieejamība patērētājiem nebija apmierinoša un ka procedūru ilgums dažās dalībvalstīs nopietni kaitēja patērētāju tiesību efektivitātei.

⁽¹⁷⁾ COM(95) 712 galīgā redakcija.

⁽¹⁸⁾ Pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību 100. pantu un ievērojot subsidiaritātes un proporcionālītātes principus, Komisija paredzēja saskaņot dažādu dalībvalstu procesuālos noteikumus attiecībā uz pārsūdzēšanu, izvīzot šādus mērķus:

— pārtraukt vai aizliegt jebkuru darbību, kas kaitē patērētāju interesēm, kuru aizsardzību nodrošina vairākas pielikumā pievienotās direktīvas;

— veikt nepieciešamos pasākumus kaitējuma seku novēršanai, tostarp publicējot spriedumu; un,

— noteikt sankcijas pusei, kurai uzlikts naudas sods, gadījumā, ja spriedums nav izpildīts noteiktajā termiņā.

Priekšlikumā bija paredzēts, ka jebkura patērētāju interešu pārstāvības struktūra gadījumā, ja to pārstāvētās intereses ir pārkāptas citā dalībvalstī, var vērsties minētās dalībvalsts tiesas iestādē vai citā kompetentā iestādē, lai aizstāvētu pārstāvētās puses tiesības.

⁽¹⁹⁾ Minētā dokumenta galīgo redakciju ar kvalificētu balsu vairākumu, Vācijai balsojot pret, pieņēma 1998. gada 23. aprīlī Luksemburgā notikušajā Padomē "Patērētāji", un 1998. gada 11. jūnijā publicētajā galīgajā versijā ir iekļauti daudzi ierosinājumi un kritiskas piezīmes.

⁽²⁰⁾ Direktīva 98/27/EK, 23.10.2001. (OV L 166, 27.11.2001.). Jāatgādina, ka Eiropas Parlaments asi kritizēja priekšlikuma darbības jomu un ierobežojumus un ieviesa dažādus grozījumus sākotnējā tekstā, galvenokārt:

— paplašināja direktīvas darbības jomu, attiecinot to uz visām nākamajām direktīvām patērētāju interešu aizsardzības jomā;

— to struktūru vidū, kuru leģimitāte ir jāatzīst, paredzēja iekļaut patērētāju pārstāvības organizācijas, federācijas vai uzņēmumus, kas darbojas ne tikai Eiropas, bet arī valstu līmenī.

RAMAEKERS ķēģa izstrādātajā atzinumā EESK kritizēja priekšlikuma juridisko pamatu, uzskatot, ka tam jābūt Līguma 129. un nevis 100. pantam, kas ierobežo priekšlikuma darbības jomu; kā arī saistības sākumā griezties tās valsts iestādē, kurā prasība būtu iesniedzama, tas var ievērojami un nevajadzīgi aizkavēt procedūras norisi (CES 1095/96 — OV C 30, 30.1.1997.).

⁽²¹⁾ COM(96) 13 galīgā redakcija.

un iesniegt tiesā prasību parastajā kārtībā, ievērojot efektivitātes un juridiskās drošības principu". Tādēļ Parlaments aicināja Komisiju "izstrādāt citus priekšlikumus nolūkā uzlabot pieejamību valstu tiesvedības procedūrām Eiropas iedzīvotājiem, kas nav rezidenti", un iedrošināja dalībvalstis atbalstīt patērētāju apvienību iesaistīšanos "kā to personu pilnvarotajām, kam ir tiesības iesniegt sūdzības", un "atzīt, ka minētajām apvienībām ir likumīgas tiesības iesniegt kolektīvas prasības gadījumos, ja ir veikta nelikumīga komercdarbība" ⁽²²⁾.

3.19 Kopš tā laika minētā jautājuma izskatīšana Eiropas Komisijā tika iesaldēta ⁽²³⁾.

EESK tomēr vairākkārt izskatīja minēto jautājumu, lai pierādītu, ka Kopienas līmenī nepieciešams izveidot civilprocesa instrumentu, kas ļautu aizstāvēt tiesā viendabīgas individuālās, kolektīvās vai grupas intereses ⁽²⁴⁾.

3.20 Tikai nesen Komisija no jauna pievērsās minētajam jautājumam Zaļajā grāmatā "Zaudējumu atlīdzināšanas prasības par EK konkurences noteikumu pārkāpšanu" ⁽²⁵⁾, ko ir vērts citēt:

"Praktisku iemeslu dēļ būs ļoti maz ticams, pat neiespējams, ka patērētāji un pircēji iesniegs nelielu zaudējumu atlīdzināšanas prasības par konkurences noteikumu pārkāpšanu. Tādēļ jāapsver veidi, kā šīs intereses varētu labāk aizsargāt ar kolektīvām prasībām. Papildus īpašai patērētāju interešu aizsardzībai kolektīvās prasības var kalpot, lai apvienotu daudzas mazākas prasības vienā prasībā, tādējādi ietaupot laiku un naudu".

3.21 EESK 2006. gada 26. oktobra atzinumā atbalstīja minēto Komisijas iniciatīvu un atzina kolektīvo prasību nepieciešamību, lai nodrošinātu zaudējumu atlīdzinājumu gadījumos, ja tas "pilnībā atbilst atsevišķiem galvenajiem mērķiem. Te jāmin 1) zaudējumu faktiskā kompensēšana, atvieglojot zaudējumu atlīdzināšanas prasības, ko organizācijas iesniegušas cietušo patērētāju vārdā, tādējādi veicinot tiesiskuma īstenošanu, 2) konkurenci kroplojošas rīcības novēršana un atturēšana no tās sakarā ar minētā prasību tipa lielāku sociālo ietekmi" ⁽²⁶⁾.

3.22 Turklāt Komisija pasūtīja Lēvenes Katoļu universitātes Patērētāju tiesību studiju centram izstrādāt nozīmīgu pētījumu par konfliktu risināšanas alternatīvajām metodēm, kas nesen tika arī publicēts. Vienā no šī 400 lappušu lielā pētījuma daļām ir aprakstītas 28 valstu — 25 dalībvalstu un ASV, Kanādas un Austrālijas ⁽²⁷⁾ — sistēmu kopējas tiesvedības procedūras patērētāju tiesību aizsardzības jomā.

⁽²²⁾ A — 0355/96 (PE 253.833).

⁽²³⁾ Neraugoties uz to, atsevišķās *acquis communautaire* direktīvās dažkārt bija atsauce uz kolektīvajām prasībām kā atbilstīgu un efektīvu līdzekli noteikumu ievērošanas nodrošināšanai. Piemēram, Direktīvas 97/7/EK, 20.5.1997. (distances līgumi) 11. pantā vai arī Direktīvas 2002/65/EK, 23.9.2002. (distances līgumiem par finanšu pakalpojumu sniegšanu) 13. pantā.

⁽²⁴⁾ Šajā sakarā jāmin:

— EESK pašiniciatīvas atzinums 141/2005, OV C 221, 8.9.2005., par patērētāju politiku pēc ES paplašināšanās (11.6. punkts),

— EESK atzinums 230/2006, OV C 88, 11.4.2006., par Kopienas rīcības programmu veselības un patērētāju aizsardzības jomā no 2007. līdz 2013. gadam (3.2.2.2.1. punkts),

— EESK atzinums 594/2006, OV C 185, 8.8.2006., par patērētāju politikas tiesisko pamatu.

⁽²⁵⁾ COM(2005) 672 galīgā redakcija, 19.12.2005.

⁽²⁶⁾ EESK atzinums 1349/2006, OV C 324, 30.12.2006. (ziņotāja: Sánchez Miguel kdze). Minētais temats jau tika aplūkots EESK pašiniciatīvas atzinumā par tematu "Konkurences un patērētāju tiesību aizsardzības regulējums", CESE 949/2006, OVC 309, 16.12.2006.

⁽²⁷⁾ 4. zemsvītras piezīmē minētais pētījums. Lai gan salīdzinošais pētījums ir visaptverošs, tajā nav iekļauta ne Bulgārijas, ne Rumānijas situācija, turklāt tajā nav ņemta vērā nesenā Somijas pieredze, ne arī labi izstrādātās Brazīlijas, Izraēlas, Jaunzēlandes sistēmas, ne arī Francijā un Itālijā apspriestie ierosinājumi. Par Austrālijas sistēmu skat. J. GOLDRING, L. W. MAHER, Jill McKEOUGH un G. PEARSON kopdarbu "Consumer Protection Law", *The Federation of Press*, Sidneja, 1998; par Jaunzēlandes sistēmu skat. Kāte TOKELEY darbu "Consumer Law in New Zealand", Butterworth, Vellingtona, 2000; pārskats par attīstību Āzijā un jo īpaši Indijā, Filipīnās, Honkongā, Bangladešā, Taizemē un Indonēzijā skat. "Developing Consumer Law in Asia", IACL/IOCU semināra dokumentācija, Kuala Lumpur, Juridiskā fakultāte, Malajas universitāte, 1994.

Nesen Komisija ir uzsākusi citu pētījumu par tematu "Kolektīvo prasību mehānismu efektivitātes novērtējums Eiropas Savienībā" (2007. gada 20. marta paziņojums par līgumu, 2007/S 55-067230).

3.23 Jaunā patērētāju tiesību aizsardzības komisāre Meglena KUNEVA daudzos paziņojumos ir pasludinājusi, ka minētais jautājums ir viena no viņas pilnvaru termiņa prioritātēm. Jautājums tika aplūkots arī nesenajā paziņojumā par tematu "ES Patērētāju politikas stratēģija 2007.–2013. gadam" ⁽²⁸⁾. Šim tematam atkārtoti pievērsās gan komisāre Neelie KROES, gan komisāre Meglena KUNEVA pēc prezidentvalsts Portugāles iniciatīvas nesen Lisabonā rīkotajā konferencē ⁽²⁹⁾.

3.24 ESAO Ministru padome arī ir pieņēmusi leteikumu par pārrobežu strīdiem patēriņa jomā un zaudējumu atlīdzinājumu [C(2007) 74, 2007. gada 12. jūlijā]. Tā atzīst, ka lielākā daļa dalībvalstīs ieviesto sistēmu strīdu izšķiršanai un zaudējumu atlīdzināšanai ir izveidotas nolūkā izskatīt lietas valsts līmenī un ne vienmēr tajās ir paredzēta zaudējumu atlīdzināšana patērētājiem no citas dalībvalsts.

4. Kādēļ ir nepieciešamas kolektīvās prasības Kopienas līmenī?

4.1 Juridiskajā plāksnē patērētāju intereses dalībvalstīs un Eiropas Savienības līmenī tiek ievērotas, ne tikai atzīstot materiālās tiesības, bet arī piemērojot atbilstīgas procedūras minēto tiesību īstenošanai.

Vienlaikus jākonstatē, ka, pieaugot pārrobežu apmaiņai, Eiropas līmenī ir palielinājies domstarpību skaits patēriņa jomā.

Daudzos gadījumos domstarpību risināšana individuālā kārtā ir izrādījusies nepietiekama. Tās augstās izmaksas un procedūras gausums ievērojami veicina patērētāju tiesību neefektivitāti, galvenokārt gadījumā, ja daudzu (daudzu tūkstošu, pat miljonu) patērētāju interesēm kaitē viena un tā pati prakse un ja individuālo zaudējumu apmērs ir samērā neliels. "Eiropas sabiedrības" pakāpeniskas attīstības rezultātā rodas arī problēmas saistībā ar piemērojamo tiesību noteikšanu, būtu vēlams, lai Eiropas iedzīvotāji varētu aizstāvēt savas tiesības vienotā veidā. Pašlaik gadījumos, kad ļaunprātīgas darbības tiek veiktas identiskos apstākļos un rada identiskus kaitējumus, zaudējumu atlīdzinājumu var saņemt tikai dažās dalībvalstīs, kurās ir ieviesta kolektīvo prasību sistēma.

4.2 Turklāt visu dalībvalstu konstitūcijās un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā ir atzītas tiesības uz taisnīgu tiesu. Minētās tiesības cita starpā nozīmē tiesības atbilstīgi un faktiski vērsties tiesā.

4.3 Pašreizējās tiesību sistēmās iedzīvotāji ne vienmēr var konkrēti un efektīvi apstrīdēt tiesā dažas prakses, kas viņiem rada zaudējumus.

Kopš vairākiem gadu desmitiem vairākas dalībvalstīs ir piedāvājušas divus minētās problēmas risinājumus.

Sākumā tās atzina tiesības uz patērētāju kolektīvo interešu aizsardzību, iesniedzot prasības administratīvajās iestādēs vai tiesā. Otrs atbilstīgs risinājums bija individuālo prasību apkopošanas procedūras atzīšana. Minēto prasību pamatā galvenokārt ir procesuālās ekonomijas princips, izskatot prasību kopumu vienā vienīgā procedūrā.

⁽²⁸⁾ COM(2007) 99 galīgā redakcija, 13.3.2007., 5.3. punkts, par minēto dokumentu EESK paudis viedokli izstrādājamajā atzinumā. Ziņotāja: DARMANIN kdze.

⁽²⁹⁾ "Konference par kolektīvo tiesisko aizsardzību: Ceļā uz patērētāju kolektīvo tiesisko aizsardzību" (2007. gada 9. un 10. novembrī), kurā komisāre KROES sacīja: "Patērētājiem ne tikai ir tiesības, bet arī viņiem jābūt iespējai efektīvi tās īstenot, ja nepieciešams, vērsties tiesā. Turklāt ja vērsties tiesā var katrs patērētājs individuāli, neviena lieta netiks iesniegta: tas nozīmē, ka kolektīvās prasības mehānismi ir noteikti jāizveido. Tikai šādā veidā patērētāji varēs pilnībā izmantot vienotā tirgus priekšrocības". Turklāt Komisāre KUNEVA uzsvēra: "Patērētāji nevarēs pilnībā izmantot vienotā tirgus priekšrocības, ja nebūs ieviestas efektīvas sistēmas viņu prasību izskatīšanai un netiks dotas iespējas atbilstīga zaudējumu atlīdzinājuma saņemšanai. Kolektīvās prasības varētu kļūt par efektīvu līdzekli, lai nodrošinātu labāku tiesu pieejamību, kas mēs izveidojam Eiropas patērētājiem, veicinot ADR mehānismus un izveidojot procedūru pārrobežu strīdu risināšanai saistībā ar maziem zaudējumiem".

4.4 Gadījumā, ja tiktu izveidotas Eiropas kolektīvās prasības, tiktu nodrošināta tiesas pieejamība visiem patērētājiem neatkarīgi no viņu valstspiederības, finansiālā stāvokļa un viņiem individuāli nodarīto zaudējumu apmēra. Tas sniegtu arī priekšrocības uzņēmējiem procesuālās ekonomijas dēļ, ko tā ļautu īstenot. Šādas procedūras izmaksas būtu zemākas nekā tad, ja tiktu izskatītas daudzas individuālas prasības. Minētā procedūra nodrošinātu arī juridisko drošību, pasludinot vienu spriedumu attiecībā uz daudzām līdzīgām sūdzībām⁽³⁰⁾. Tā palīdzētu novērst Eiropas valstīs esošās pretrunas tiesvedībā, izšķirot līdzīgas domstarpības.

Tāpat, izveidojot visās Eiropas valstīs kopēju sistēmu, tiktu nodrošināta ne tikai labāka patērētāju tiesību aizsardzība, bet arī stiprināta uzņēmēju uzticēšanās un līdz ar to apmaiņa un tirdzniecība Eiropas Savienības teritorijā.

4.5 Šādi noteiktas prasības pozitīvi ietekmētu starptautiskās privātās tiesības, ņemot vērā grūtības interpretēt un piemērot normas, risinot līgumu un ārpus līgumu rezultātā radušos konfliktus. Tas ļautu arī tieši noteikt piekritību, spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās (Regula (EK) Nr. 44/2001)⁽³¹⁾.

4.6 Patērētāju tiesības tiktu nostiprinātas, plaši ieviešot tiesvedību, kas ļautu nodrošināt taisnīgu zaudējumu atlīdzinājumu patērētājiem un efektīvu "vājās puses" aizsardzību, kas ir Kopienas tiesību pamatprincips. To galvenokārt nodrošinātu neseno pieņemtā Direktīva par negodīgu tirdzniecības praksi. Minētā negodīgā prakse bieži vien skar daudzas dalībvalstis un rada zaudējumus daudziem patērētājiem, turklāt patērētāji nevar pieprasīt pilnīgu zaudējumu atlīdzinājumu. Kolektīvās prasības ir nepieciešamā papildu procedūra efektīvai minētās direktīvas piemērošanai.

Pašlaik pieņemtās un dalībvalstīs transponētās direktīvas patērētāju aizsardzības jomā kļūtu efektīvākas, ja tiktu atzītas kolektīvās prasības jomās, uz kurām minētās direktīvas attiecas.

Būtu vēlams, lai minētos noteikumus varētu piemērot arī attiecībā uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kas atrodas līdzīgā situācijā.

4.7 Acīmredzami, ka tiesvedības procedūras kā pēdējās domstarpību risināšanas iespējas ieviešana Kopienas līmenī nekaitē patēriņa jomā radušos konfliktu ārpustiesas risināšanas sistēmām. EESK ir tās pilnībā atbalstījusi. Tās iespējas ir vēl jāpadziļina un jāattīsta.

5. Terminoloģija

5.1 Lai labāk uztvertu priekšlikuma priekšmetu, jāvienojas par izskatāmās tiesiskās darbības veidu.

Saskaņā ar pārskatu par dalībvalstīs pieņemtajām sistēmām dažādu prasību veidu nosaukumi un saturs ievērojami atšķiras. Tādēļ jāizšķir pārstāvības prasības, kolektīvās prasības un grupas prasības.

⁽³⁰⁾ Patrick von BRAUNMUHL, 2007. gada 29. maijā rīkotajā "Leuven Brainstorming Event on Collective Redress", norādīja, ka "ieviešot kolektīvās prasības, varēs samazināt to individuālo lietu skaitu, kas uzsāktas viena specifiska gadījuma rezultātā. Jo īpaši opt out sistēmā uzņēmums var izšķirt lielu patērētāju sūdzību skaitu vienā procedūrā. To var risināt ar visu iesaistīto patērētāju pārstāvības grupu un var koncentrēt visus resursus uz vienu un nevis daudzām tiesvedības procedūrām Pat ja brīvprātīga domstarpību izšķiršana ir neiespējama un tiesnesim jāizsaka spriedums, juridiskais spriedums ir drošāks, ja tas attiecas uz visiem gadījumiem, kas ir saistīti ar vienu to pašu incidentu vai likuma pārkāpumu".

⁽³¹⁾ Minētais punkts tika sīki apspriests seminārā "Roma I un Roma II", ko Lisabonā 2007. gada 12. un 13. novembrī rīkoja prezidentvalsts Portugāle sadarbībā ar prezidentvalstīm Vāciju un Slovēniju un Eiropas tiesību akadēmiju (*Europäische Rechtsakademie — ERA*).

5.2 Pārstāvības prasības var iesniegt tikai patērētāju apvienības vai administratīvas iestādes (piemēram, ombuds) nolūkā pārtraukt darbības, kas ir pretrunā patērētāju tiesībām, un dažās valstīs pat lai svītrotu patērētāju līgumos iekļautos netaisnus un nelikumīgus noteikumus.

5.3 Kolektīvās prasības dod iespēju patērētāju apvienībām vērsties vai nevērsties tiesu iestādē gadījumā, ja ir pārkāptas patērētāju vispārējās kolektīvās intereses: konkrētas materiālo tiesību normas vai arī vispārpieņemti izturēšanās noteikumi. Kolektīvās intereses nav patērētāju individuālo interešu summa, tās līdzinās vispārējām interesēm.

5.4 Kolektīvās prasības ir tiesā iesniegtas prasības, kas ļauj lielam personu skaitam panākt savu tiesību atzīšanu un saņemt zaudējumu atlīdzinājumu. No tehniskā viedokļa raugoties, kolektīvās prasības ir kolektīva procesuāla darbība individuālo tiesību aizsardzībai.

5.5 Kolektīvās prasības nav noteikti attiecināmas uz patērētāju tiesību un konkurences jomu.

Tomēr šajā atzinumā tās attiecas vienīgi uz materiālajām jomām, kā tās ir atzītas Kopienas tiesībās.

5.6 Tātad šajā atzinumā ir ierosināts lietot terminu "kolektīvās prasības" ⁽³²⁾.

6. Juridiskais pamats

6.1 Patērētāju aizsardzības politikas juridiskais pamats ir Līguma XIV sadaļa ar nosaukumu "Patērētāju tiesību aizsardzība".

Acīmredzami, ka svarīgs punkts pārdomām ir 153. pants.

6.2 Ja patērētāju tiesību pamatā galvenokārt ir Līguma 95. pants, šeit paredzamā patērētāju aizsardzības politika acīmredzami ir pasākums patērētāju ekonomisko interešu veicināšanai.

6.3 Nenoliedzami, ka kolektīvās prasības nodrošinās augstu aizsardzības līmeni un ļaus patērētāju apvienībām organizēt savu darbību patērētāju interešu aizstāvēšanai, t.i., nodrošināt viņiem taisnīgu kompensāciju gadījumā, ja tiek pārkāptas patērētāju tiesības, kuras galvenokārt paredz Kopienas tiesību kopums, tostarp konkurences tiesības.

6.4 Kolektīvās prasības Kopienas līmenī veicinās arī iekšējā tirgus darbības uzlabošanu patērētāju labā, kā tas ir paredzēts "iekšējā tirgus pārskatīšanā". Pieaugs patērētāju uzticēšanās attiecībā uz pārrobežu tirdzniecības paplašināšanu ⁽³³⁾.

⁽³²⁾ Daudzās dalībvalstīs lietoto terminu salīdzinošs novērtējums, kā arī to nozīme visās valodās ir atrodamā LOUIS DEGOS un Geoffrey V. MORSON rakstā "Class System", *Los Angeles Lawyer Magazine*, 2006. gada novembrī, 32. u.c. lpp. Īrijā ir lietots termins "Multi-party litigation" (MPL). Anglijā lieto terminu "group litigation order" (GLO) vai vienkārši "group action"; Vācijā — "Gruppenklage", Zviedrijā izmanto terminu "Grupptalan" vai "Collective lawsuit", Portugālē — "Popular lawsuit" un Ungārijā — "Combined lawsuit".

⁽³³⁾ Komisijas paziņojums "Vienots tirgus 21. gadsimta Eiropai", COM(2007) 724 galīgā redakcija, 2007. gada 20. novembrī.

6.5 Ja runa ir par tīri juridisku instrumentu, par atbilstīgu juridisko pamatu varētu uzskatīt arī 65. un 67. pantu. Ņemot vērā minēto juridisko pamatu, Komisija kopš 1996. gada ir ierosinājusi un Padome un Parlaments ir izveidojuši vairākus juridiskus instrumentus civilprocesuālo tiesību jomā Kopienas līmenī ⁽³⁴⁾.

Varētu uzskatīt, ka kolektīvās prasības varētu izmantot gan pārrobežu konfliktu risināšanā, gan valsts tiesas procesu rīkošanā, gan citās jomās, kas nav patērētāju tiesību joma.

6.6 Jebkurā gadījumā kolektīvajām prasībām jāievēro subsidiaritātes un proporcionālītātes principi, izmantojot tikai nepieciešamos līdzekļus nolūkā nodrošināt Līguma mērķu sasniegšanu gadījumos, ja dalībvalstis nevar pietiekami īstenot izvirzītos mērķus un tātad tos var labāk īstenot, veicot pasākumus Kopienas līmenī.

6.7 Kolektīvajām prasībām ir jāievēro arī ESAO Ministru padomes Ieteikumā (C(2007) 74, 2007. gada 12. jūlijs) uzsvērtie principi un mehānismi, kas ir kopīgi visām dalībvalstīm, neraugoties uz to dažādajām juridiskajām kultūrām

⁽³⁴⁾ Minētie instrumenti ir:

- Komisijas 1996. gada 14. februāra "Paziņojums par rīcības plānu, lai nodrošinātu tiesu pieejamību patērētājiem, un regulu attiecībā uz strīdiem patēriņa jomā iekšējā tirgū" (COM(96) 13 galīgā redakcija).
- Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam "Ceļā uz lielāku efektivitāti lēmumu pieņemšanā un izpildē Eiropas Savienībā" (COM(97) 609 galīgā redakcija, OV C 33, 31.1.1998.).
- "Zaļā grāmata par tiesas pieejamību patērētājiem un patērētāju strīdu izšķiršanu vienotajā tirgū" (COM(93) 576 galīgā redakcija).
- Zaļā grāmata par alternatīvām strīdu izšķiršanas metodēm civiltiesībās un komercietībās (COM(2002) 196 galīgā redakcija, 19.4.2002.).
- Komisijas 1995. gada 12. maija ieteikums par tirdzniecības darījumu maksājumu termiņiem un attiecīgais Komisijas paziņojums (OV L 127, 10.6.1995. un OV C 144, 10.6.1995.).
- 1998. gada 19. maija Direktīva Nr. 98/27/EK par patērētāju interešu aizsardzības izpildrakstiem (OV L 166, 11.6.1998.).
- 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/35/EK par kavētu maksājumu novēršanu tirdzniecības darījumos (OV L 200, 8.8.2000.).
- Padomes 2000. gada 22. decembra Regula (EK) Nr. 44/2001 par piekritību un spriedumu atzīšanu un izpildīšanu civillietās un komercietās (Brisele I) (OV L 12, 16.1.2001.). EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Malosse* kgs. (CES 233/2000, 2000. gada 1. martā, OV C 117, 26.4.2000.).
- 2004. gada 21. aprīļa Regula (EK) Nr. 805/2004, ar ko izveido Eiropas izpildu rakstu neapstrīdētiem prasījumiem (OV L 143, 30.4.2004.), EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Ravoet* kgs (CESE 1348/2002, 2000. gada 11. decembrī, OV C 85, 8.4.2003.).
- Padomes 2001. gada 28. maija Regula (EK) Nr. 1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesu iestādēm pierādījumu iegūšanā civillietās un krimināllietās (OV L 174, 27.6.2001.). EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Hernández Bataller* kgs (CESE 228/2001, 2000. gada 28. februārī, OV C 139, 11.5.2001.).
- Pasākumu programma nolēmumu savstarpējas atzīšanas principa piemērošanai civillietās un komercietās (OV C 12, 15.1.2001.);
- Padomes 2000. gada 29. maija Regula (EK) Nr. 1346/2000 par maksātspējas procedūrām (OV L 160, 30.6.2000.). EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Ravoet* kgs (CESE 79/2001, 2000. gada 26. janvārī, OV C 75, 15.3.2000.).
- Padomes 2000. gada 29. maija Regula (EK) Nr. 1347/2000 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par abu laulāto vecāku atbildību par bērniem. EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Braghin* kgs (CESE 940/1999, 2000. gada 20. oktobrī, OV C 368, 20.12.1999.).
- Padomes 2000. gada 29. maija Regula (EK) Nr. 1348/2000 par tiesas un ārpustiesas civillietu un komercietu dokumentu izsniegšanu Eiropas Savienības dalībvalstīs. Turpat. EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Hernández Bataller* kgs (CESE 947/1999, 1999. gada 21. oktobrī, OV C 368, 20.12.1999.).
- Padomes 2001. gada 28. maija lēmums, ar ko izveido Eiropas Tiesiskās sadarbības tīklu civillietās un komercietās (OV L 174, 27.6.2001.). EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Retureau* kgs (CESE 227/2001, 2001. gada 28. februārī, OV C 139, 11.5.2001.).
- 2006. gada 12. decembra Regula (EK) Nr. 1896/2006 (OV L 399, 30.12.2006.) par maksājumu rīkojuma procedūras izveidi Eiropas līmenī. EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Pegado Liz* kgs (CESE 133/2005, 2005. gada 22. februārī, OV C 221, 8.9.2005.).
- Priekšlikums regulai, ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām (COM(2005) 87 galīgā redakcija, 15.3.2005.). EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Pegado Liz* kgs (CESE 243/2006, 2006. gada 14. februārī).
- Zaļā grāmata par spriedumu izpildes efektivitātes uzlabošanu: Eiropas Savienībā: banku kontu arests (COM (2006) 618 galīgā redakcija). EESK atzinuma un papildu atzinuma ziņotājs bija *Pegado Liz* kgs (CESE 1237/2007, 2007. gada 26. septembrī).

7. Kolektīvo prasību parametri Kopienas līmenī

7.1 Kolektīvo prasību veidi nedrīkst būt šādi:

7.1.1 Kolektīvās prasības nedrīkst būt pārstāvības prasības.

7.1.1.1 Pārstāvības prasības var iesniegt tikai noteiktas, īpaši pilnvarotas struktūras (patērētāju apvienības, ombuds). Izmantojot šādu procedūru, patērētāji parasti nevar panākt individuālo zaudējumu atlīdzinājumu.

7.1.1.2 Minēto procedūru galvenais mērķis ir pārtraukt darbības, kas ir pretrunā patērētāju tiesībām, un, attiecībā uz dažām valstīm, nodrošināt patērētāju līgumos iekļautu tādu netaisnīgu vai nelikumīgu noteikumu svītrosānu, kuri liedz tiesnesim noteikt zaudējumu atlīdzinājumu.

7.1.1.3 Šādi mehānismi dažās valstīs tika izveidoti, lai nodrošinātu zaudējumu atlīdzinājumu patērētājiem. Tomēr zaudējumu atlīdzinājumu nesaņem katrs patērētājs individuāli, bet gan pārstāvības struktūras vai arī to ieskaita valsts kontā sociālajām vajadzībām.

7.1.1.4 Minētais mehānisms praksē neatbilst īstām kolektīvajām prasībām, kuru rezultātā visiem patērētājiem izmaksā kompensācijas vienā iestādē.

7.1.2 Kolektīvās prasības nedrīkst būt ASV lietotās “*classe action*” (šķiras vai kolektīvās prasības).

7.1.2.1 Izveidot Eiropas kolektīvās prasības nenozīmē ieviest Eiropā ASV izmantotās “*classe action*”. ASV un dalībvalstu tiesu sistēmas ir ļoti atšķirīgas. “*Classe action*” trūkumi tika nosodīti kā tādi, kas izraisa pārmērīgas novirzes, tās ir raksturīgas minētajai tiesību sistēmai un nav ieviešamas Eiropā.

7.1.2.2 Amerikas Savienotajās Valstīs tiesas lēmumus pasludina zvērināto tiesa un ievēlēti tiesneši. Ņemot vērā īpašo tiesas sastāvu ASV, kas atšķiras no tiesas sastāva vairākumā dalībvalstu (profesionāli tiesneši), dažādas tiesas ļoti bieži izskata nekonekventas prasības un pieņem prasītājiem pārāk labvēlīgus lēmumus, un minētā iemesla dēļ patērētāji izvēlas iesniegt savas prasības noteiktās tiesās un nevis tiesās, ko uzskata par mazāk labvēlīgām (“*forum shopping*” labvēlīgākās tiesas izvēle).

7.1.2.3 Eiropas kolektīvās prasības gluži pretēji nodrošinātu aizsardzību pret labvēlīgākas tiesas izvēli, jo visās dalībvalstīs tiktu izveidota un ieviesta vienota procedūra, rosinot to, ka prasības izskatīšanas gaita un tiesneša pasludinātie spriedumi būtu tādi paši neatkarīgi no tā, kādu tiesu vai dalībvalsti prasītājs izvēlētos.

7.1.2.4 Papildus kompensējamiem zaudējumiem un kaitējumiem var uzlikt sodus par nodarītajiem zaudējumiem un kaitējumiem. Zvērināto tiesu un ievēlēto tiesnešu noteiktais zaudējumu atlīdzinājuma apmērs ļoti bieži sasniedz nesamērīgi augstas summas. Vairākumā dalībvalstu papildus zaudējumu un kaitējumu atlīdzināšanai nekādi citi sodi netiek piemēroti.

7.1.2.5 Advokātu atalgojums tiek izmaksāts saskaņā ar *contingency fees* sistēmu. Runa ir par *quota litis* vienošanos, kurā advokāti, kas paši var būt prasītāji, pievienojas prasības rezultātiem. Vairākumā Eiropas Savienības dalībvalstu minēto sistēmu aizliedz gan likums, gan Advokātu ētikas kodeksi.

7.2 Galvenā izvēle: *opted-in* vai *opted-out*

Pamatojoties uz pētījumu par dalībvalstīs ieviestajām kolektīvo prasību procedūrām, minētās procedūras var klasificēt, ņemot vērā prasību iesniegšanas kārtību un patērētāju iesaistīšanos procedūrā. Ja patērētājs apliecina savu gribu piedalīties procedūrā, runa ir par *opted-in* sistēmu; ja kolektīvās prasības iesniegšanas rezultātā patērētājs kļūst par procedūras dalībnieku automātiski, un viņam nav jāpiesakās līdzdalībai procedūrā, runa ir par *opted-out* sistēmu. Otrajā minētajā gadījumā patērētājs katrā laikā var norobežoties no procedūras. Izstrādājot Eiropas kolektīvās prasības, noteikti būs jāizvēlas mehānisms, kas būs minēto prasību pamatā.

7.2.1 Opted-in un parauglietu (test case) sistēma.

7.2.1.1 Tā saucamā *opted-in* (izvēles) sistēma paredz, ka personas pauž gribu piedalīties tiesas procedūrā. Ieinteresētajām personām tāpat ir jāpiesakās un skaidri jāpievienojas prasībai pirms lēmuma pasludināšanas.

Paralēli minētajam mehānismam ir izveidoti arī tā saucamie “*test cases*” (parauglietas) mehānismi vai arī mehānismi, kas balstās uz pirmo konstatējošo spriedumu. Minētās procedūras līdzinās kolektīvajām prasībām, kuru pamatā *opted-in* sistēma, jo arī šajā gadījumā ieinteresētajām personām jāpauž sava griba līdzdalībai procesā un jāiesniedz individuālas prasības. Tomēr minētā mehānisma īpatnība ir tā, ka tiesnesis izvēlas tikai vienu individuālu prasību un pieņem par to lēmumu. Lēmums, ko pieņem parauglietas izskatīšanas procedūrā, attieksies arī uz visām citām tiesā iesniegtajām individuālajām prasībām.

7.2.1.2 Minēto mehānismu priekšrocības.

7.2.1.2.1 Visiem grupas locekļiem jāpiesakās līdzdalībai tiesas procedūrā un parasti jāiesniedz pieteikums reģistrā. Tāpat skaidri tiek pausta griba, kas ļauj ievērot brīvības principu vērsties tiesā. Prasītājs rīkojas citu personu vārdā tikai tad, ja attiecīgās personas ir devušas oficiālu piekrišanu.

7.2.1.2.2 Saskaņā ar “*opted-in*” sistēmu atlīdzības par nodarīto kaitējumu apjomu var noteikt *ex ante*. Tas ir būtiski svarīgi atbildētājiem, uz kuriem tieši attiecas prasījums par kompensāciju, un tas dod viņiem iespēju izmantot tādu apdrošināšanu, kas sedz daļu no paredzamā kaitējuma. Tādēļ tiks rezervēti pietiekami līdzekļi, lai segtu likumīgos kompensācijas prasījumus. “*Opted-in*” metode apvienojumā ar iespēju atbildētājam attiecināt lietu uz visiem cietušajiem, ja vien viņi skaidri neizsaka iebildumus, vislabāk atbilst minētajai prasībai.

7.2.1.2.3 Parauglietas procedūrā problēmas novērtēšanai tiesnesim tiek iesniegta viena individuāla lieta: tas nodrošina tiesnesim laika ietaupījumu un efektīvāku pieeju, jo viņš varēs pieņemt lēmumu par attiecīgā uzņēmēja atbildību, izskatot tikai vienu gadījumu.

7.2.1.3 Minēto mehānismu trūkumi.

7.2.1.3.1 Minētie mehānismi ir grūti pārvaldāmi un to izmaksas ir lielas: ieinteresētajām personām jāpiesakās līdzdalībai procedūrā un jāizveido individuāla lieta. Individuālās lietas pārvaldība kļūst sarežģītāka, ja ieinteresēto personu skaits ir liels.

7.2.1.3.2 Tādēļ procedūras termiņš ir ļoti ilgs, jo tiesai jāizveido un jāizskata individuālas lietas. Tomēr masu strīdos, kas ir kolektīvo prasību pamatā, individuālie zaudējumi ir relatīvi vienādi un bieži vien minētie strīdi nav jāizskata atsevišķi.

7.2.1.3.3 Parauglietas procedūrā tiesnesis ne vienmēr nosaka zaudējumu atlīdzinājuma apmēru un atsevišķos gadījumos nodod lietu individuālajai izskatīšanai. Tas izraisa pārvaldības problēmas un procedūras termiņa pagarinājumu.

7.2.1.3.4 Kolektīvo prasību izskatīšana, izmantojot *opted-in* vai parauglietas sistēmu valstīs, kurās ir ieviests minētais mehānisms, rāda, ka liela daļa patērētāju neiesniedz prasības tiesā, jo viņiem trūkst efektīvas informācijas par šādas procedūras eksistenci. Ieinteresētās personas galvenokārt neiesniedz prasības tiesā materiālu, finansiālu un psiholoģisku šķēršļu dēļ (tas prasa laiku, naudu, kā arī procedūra ir ārkārtīgi sarežģīta).

7.2.1.3.5 Tāpat to personu, kas reāli iesniedz prasības tiesā, skaits ir ievērojami mazāks par to personu skaitu, kuras ir potenciāli iesaistītas strīdā. Tāpat patērētājiem radīto zaudējumu atlīdzinājums nav pilnīgs. Uzņēmējs var paturēt negodīgas komercprakses rezultātā nelegāli iegūtās peļņas lielāko daļu. Procedūras preventīvais mērķis nav sasniegts.

7.2.1.3.6 Minētie mehānismi rada problēmas attiecībā uz sprieduma relatīvo ietekmi. Kolektīvās prasības ietvaros pieņemtais lēmums attieksies vienīgi uz personām, kas ir pievienojušās prasībai. Minētajā gadījumā patērētājiem, kas nebija pieteikušies, būs tiesības iesniegt individuālas prasības, kuras izskatot, varētu tikt pieņemti lēmumi, kas atšķirsies no kolektīvo prasību ietvaros pasludinātajiem lēmumiem.

7.2.2 *Opted-out*

7.2.2.1 Tradicionālo kolektīvo prasību pamatā ir *opted-out* sistēma, kas aptver visus kādas rīcības dēļ cietušos, izņemot tos, kuri ir skaidri pauduši vēlēšanos norobežoties no minētajām prasībām.

Dažas Eiropas valstis ir izmantojušas minēto mehānismu, izstrādājot kolektīvo prasību *sui generis* procedūru.

7.2.2.2 Minētā mehānisma priekšrocības.

7.2.2.2.1 Novērtējot valstu sistēmas, kuru pamatā ir *opted-out* sistēma, var pārliecināties, ka minētā procedūra ir vieglāk pārvaldāma un ir efektīvāka par citiem dažās dalībvalstīs ieviestajiem mehānismiem.

7.2.2.2.2 Tā ieinteresētajām personām nodrošina tiesu reālu pieejamību un līdz ar to arī zaudējumu taisnīgu un faktiski atlīdzinājumu visiem patērētājiem, kas cietuši nelikumīgu darbību dēļ.

7.2.2.2.3 Tā ļauj prasītājam un tiesai izvairīties no pārvaldības grūtībām (grupas locekļi piesakās nevis pirms procedūras, bet gan tās beigās).

7.2.2.2.4 Turklāt tai ir reāla preventīva ietekme uz atbildīgo pusi, jo tai jāizmaksā zaudējumu atlīdzinājums personām, kas cietušas kādas prakses rezultātā, un, iespējams, jāatdod visa nelegāli iegūtā peļņa.

7.2.2.2.5 Vienlaikus jāņem vērā priekšrocības, ko minētā procedūra sniedz attiecīgajam uzņēmējam. Kolektīvās prasības ļauj ietaupīt cilvēku un finanšu resursus un efektīvāk aizsargāt uzņēmēja tiesības. Uzņēmējam nav vienlaicīgi jāpārvalda līdzīgi strīdi daudzās dažādās tiesās, bet jāsaģatavo aizstāvības līdzekļi vienā iestādē.

7.2.2.3 Minētā mehānisma trūkumi.

7.2.2.3.1 Varētu uzskatīt, ka minētais mehānisms neatbilst dažu valstu konstitucionālajiem principiem un Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, galvenokārt, brīvības principam vērsties tiesā, jo personas automātiski kļūst par grupas dalībniekiem, pat ja skaidri nepauž piekrišanu pievienoties prasībai. Ja tās nenorobežojas, uz tām attiecas pieņemtais lēmums.

Tomēr individuālās brīvības ievērošanu ir iespējams nodrošināt pilnībā, sniedzot minētajām personām personalizētu informāciju, kas ļauj uzskatīt, ka personas, kas vēlāk nenorobežojas, klusējot ir devušas pilnvaras iesniegt prasības, vai arī piešķirot grupas locekļiem tiesības norobežoties jebkurā procedūras posmā un pat pēc sprieduma pasludināšanas, kā arī nelabvēlīga sprieduma gadījumā nodrošinot viņiem iespēju iesniegt individuālas prasības.

7.2.2.3.2 Tiktu nodrošinātas arī aizstāvēšanās tiesības, piemēram, sacīkstes princips un vienādu līdzekļu izmantošanas princips: uzņēmējam jābūt iespējai izmantot individuālās aizstāvēšanās tiesības pret kādu no cietušajiem, kas ir grupas loceklis. Minētais princips atbilst Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantā ietvertajam "lietas taisnīgas izskatīšanas" principam. Iespējams, ka *opted-out* sistēmā visas ieinteresētās personas netiks nosauktas vārdā un uzņēmējs, pret kuru iesniegta prasība, tās nepazīs. Šādā gadījumā viņš nevarēs izmantot individuālās aizstāvēšanās līdzekļus.

Tomēr kolektīvo prasību gadījumā individuālie gadījumi ir noteikti viendabīgi, to garantē tiesnesis. Domstarpības patēriņa un konkurences jomā rodas galvenokārt līgumu rezultātā, tādēļ ieinteresēto personu gadījumi ir gandrīz identiski. *Causa petendi* ir viens un tas pats. Šādā gadījumā ir grūti saprast, kā uzņēmējs varētu izmantot īpašas aizstāvēšanās līdzekļus pret vienu patērētāju.

Procedūras laikā tiesnesis var noraidīt prasības, ja viņš konstatē, ka situācijas gan faktiskajā, gan tiesiskajā jomā ir ļoti nevienmērīgas.

Visbeidzot, zaudējumu atlīdzinājuma posmā tiesnesim ir iespēja izveidot apakšgrupas, lai noteiktu zaudējumu atlīdzinājuma apmēru, ņemot vērā individuālos gadījumus un līdz ar to arī iespēju mazināt atbildību.

7.2.3 *Opted-out* un *opted-in* atkarībā no tiesvedības veida.

7.2.3.1 Sistēma, kuru nesēn izvēlējās Dānija un Norvēģija, paredz gan *opted-in*, gan *opted-out* sistēmu. Tiesnesis var izvēlēties *opted-out* sistēmu, ja radītie zaudējumi ir mazi un prasības ir līdzīgas, kā arī gadījumā, ja ir grūti īstenot procedūru, pamatojoties uz *opted-in* sistēmu. Patēriņa jomā daudz ir tādu strīdu, kad patērētāji nevar efektīvi iesniegt prasības, jo strīdā ir iesaistīts liels personu skaits un radītie zaudējumi ir mazi. Procedūra, kuras pamatā ir *opted-out* sistēma, ļauj ņemt vērā visu strīdā iesaistīto personu intereses un noteikt sankcijas, kas atbilst iespējamam nelegāli iegūtās peļņas apmēram. Gadījumos, ja individuālie zaudējumi ir lieli, izvēlas sistēmu, kuras pamatā ir *opted-in* sistēma; saskaņā ar minēto sistēmu katram patērētājam ir jāpiešķir līdzdalība procedūrā.

7.2.3.2 Minētā mehānisma priekšrocības.

Masu strīdu procedūra ir vieglāk pārvaldāma. Zaudējumu atlīdzināšanas mērķis ir sasniegts, ja publicitātes pasākumi ir efektīvi. Preventīvais mērķis arī ir sasniegts.

Konstitucionālo principu un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas iespējamos pārkāpumus kompensē zaudējumu atlīdzināšanas efektivitāte un mehānisma preventīva iedarbība.

7.2.3.3 Minētā mehānisma trūkumi.

Vispirms jānorāda, ka abi *opted-in* un *opted-out* mehānismi ir grūti nošķirami. Minētie mehānismi divās nosauktajās valstīs ir izveidoti nesēn un pagaidām vēl nav konkrētu gadījumu. Likumos ir atrodamā tikai atsauce uz "*masu strīdiem saistībā ar nelieliem zaudējumiem, par kuriem nav jāuzsāk individuāli procesi*".

Neskaidri definētā norobežojuma dēļ procedūras laikā var rasties ļoti ilgas debates un tas var veicināt sprieduma pārsūdzēšanu, kā rezultātā pagarināsies procedūras ilgums.

7.3 Tiesneša loma

7.3.1 Šajā īpašajā procedūrā, kurā iesaistīti vairāki prasītāji, ļoti svarīgs ir jautājums par tiesneša pilnvarām.

7.3.2 Vairākumā *opted-out* mehānismu procedūras pirmajā posmā tiesnesis pārbauda prasības pieņemamību. *Tests case* gadījumā atsevišķa lieta tiek izskatīta ar tādu pašu mērķi.

7.3.2.1 Prasības pieņemamības izvērtēšanas posma mērķis ir procedūras sākumā apturēt nepamatotu vai pārmērīgu prasību izskatīšanu, kas varētu nelikumīgi graut pretējās puses tēlu, kā arī nepieļaut netaisnas vai neatbilstīgas procedūras.

7.3.2.2 Minētā prasības pieņemamības posma labu norisi nodrošina tiesnesis. Konkrēti viņam jāpārbauda, vai ir ievēroti likumā paredzētie nosacījumi, lai uzsāktu kolektīvo prasību izskatīšanu.

7.3.2.3 Minētie nosacījumi ir šādi:

- reāls pamats tiesvedībai (prasītājam nedrīkst liegt ierosināt tiesvedību);
- grupas izveides rezultātā nav iespējams piemērot kopēju procedūru vai procedūru ar pilnvarām;
- grupas locekļus vieno kopīgi tiesību un faktu jautājumi (pat *causa petenti*);
- pret uzņēmēju iesniegtās prasības atbilst pārbaudāmajiem faktiem (prasības pamatotības kritērijs, *fumus boni iuris*);
- prasītājs ir spējīgs atbilstīgi pārstāvēt un aizstāvēt grupas locekļu intereses.

7.3.3 Vēlākajā posmā arī ir svarīgi, lai tiesnesis varētu apstiprināt iespējamo darījuma priekšlikumu vai arī to noraidīt, ja viņš uzskata, ka tas neatbilst grupas locekļu interesēm. Tādēļ tiesnesim jāpiešķir lielākas pilnvaras par darījumu atbilstības atzīšanu, ko vairākumā dalībvalstu tiesību sistēmās parasti paredz likums.

7.3.4 Minētās procedūras īpatnība ir tā, ka jānosaka arī atbilstīgi pierādījumu sniegšanas veidi. Tiesnesim jābūt iespējai izmantot izpildrakstus pret pretējo pusi vai trešo personu nolūkā panākt dokumentu uzrādīšanu, vai arī viņam jābūt pilnvarām veikt provizorisku izmeklēšanu jaunu pierādījumu iegūšanai. Tiesību aktos, kas nosaka kolektīvās prasības, skaidri jāformulē noteikums, ka tiesnesis nevar atteikties izskatīt minētās prasības, ja prasītājs tās ir iesniedzis tiesā.

7.3.5 Lai tiesneši pēc iespējas labāk varētu veikt savus pienākumus, būtu jāparedz, ka kolektīvo prasību izskatīšana būtu tikai noteiktu, iepriekš norādītu tiesu kompetencē. Būtu jānosaka dalībvalstu tiesiskās struktūras un minēto tiesu tiesnešiem jāparedz īpaša apmācība.

7.4 Zaudējumu faktiskais atlīdzinājums

7.4.1 Kolektīvajām prasībām jābūt prasībām par materiālo (finansiālo) zaudējumu, fizisko kaitējumu, kā arī *pretium doloris* un citu zaudējumu atlīdzinājumu. Tā kā kolektīvo prasību mērķis ir panākt gan zaudējumu atlīdzinājumu patērētājiem, gan sasniegt preventīvu mērķi, būtu jāparedz visu kaitējumu kompensācija. Tiesu rīcībā arī jābūt vienkāršām un pārredzamām metodēm ar zemām izmaksām, neatsakoties no zaudējumu atlīdzinājuma principa.

7.4.2 Kolektīvo prasību iesniedzējiem jābūt arī iespējai pieprasīt, lai tiesnesis nosaka vairākus zaudējumu atlīdzinājuma veidus. Līdzās nelikumīgas darbības pārtraukšanai vai arī vienmēr iespējamās darbības apturēšanai, nodarīto zaudējumu atlīdzinājumam jābūt tiešam vai netiešam. Turklāt būtu jāparedz citi zaudējumu novēršanas pasākumi, piemēram, tiesas nolēmumu publicēšana, publiski paziņojumi utt..

7.4.3 Nav jānosaka tikai tiešs zaudējumu atlīdzinājums individam, jo dažos gadījumos būs grūti — un pat neiespējami — to īstenot, jo, izmantojot *opted-out* mehānismu, grupas locekļus nevar identificēt, jo cietušo skaits ir ļoti liels vai arī viņu individuālie zaudējumi ir nelieli. Būtiski ir vienmēr panākt personisko zaudējumu atlīdzinājumu — kaut arī netieši — un preventīvo ietekmi.

7.4.3.1 Jāparedz atbilstīgi mehānismi ne tikai gadījumos, ja tiesnesis var noteikt personisko zaudējumu apmērus jau identificētiem vai identificējamiem grupas locekļiem (*opted-in*, *test case* un pat *opted-out*, piemēram, ja uzņēmējs iesniedzis cietušo klientu sarakstu), bet arī gadījumos, ja individuālo zaudējumu atlīdzinājuma izmaksāšana var būt pārāk dārga, ņemot vērā zaudējumu niecīgos apmērus.

7.4.3.2 Gadījumā, ja visa zaudējumu atlīdzinājumam paredzētā summa nav izmaksāta, priekšroka jādod netiešiem zaudējumu atlīdzinājuma pasākumiem, izmantojot visu summas atlikumu. Lēmumā tiesnesim jāprecizē, kādi pasākumi finansējami no atlikuma, un jānosaka to īstenošanas kontroles veidi; kontroles veikšanai var deleģēt trešo personu.

7.4.3.3 Gadījumā, ja nav iespējams veikt pat netiešus zaudējumu atlīdzinājuma pasākumus, viss tiesneša noteiktais atlikums jāpārskaita fondam, kas atbalsta kolektīvo prasību iesniegšanu, lai tas varētu finansēt jaunus tiesvedības procesus.

7.4.3.4 Ja tiesnesis nevar aprēķināt individuālo zaudējumu apmēru, jo nav iespējams identificēt visus grupas locekļus (tikai mehānisms *opted-out*), viņam jāizveido tabula dažādu zaudējumu kategoriju novērtēšanai. Minētās summas sadalei var deleģēt ne tikai tiesas kanceleju, bet arī advokātu, kas pārstāv grupu, trešo personu (apdrošinātāju, grāmatvedi utt.), atbrīvojot tiesu no sarežģītā un ilgā individuālo prasību izskatīšanas posma.

7.4.3.5 Otrajā minētajā gadījumā tiesnesim jābūt iespējai paredzēt zaudējumu individuālu atlīdzinājumu grupas locekļiem, kas pieteiksies pēc sprieduma publiskošanas, un atlikums jāizmanto tādu pasākumu veikšanai, kuri netieši novērsīs grupai nodarītos zaudējumus.

7.4.3.6 Ja nav iespējams veikt netiešus pasākumus, atlikums jāpārskaita atbalsta fondiem.

7.5 Pārsūdzēšana

7.5.1 Kolektīvo prasību gadījumā abām pusēm jānodrošina iespēja pārsūdzēt lēmumu.

7.5.2 Ņemot vērā to, ka ir būtiski svarīgi, pirmkārt, ātri izmaksāt kompensācijas cietušajiem un, otrkārt, nodrošināt to, ka ir ievērotas abu pušu tiesības, minētās prasības jāaskaņo ar abu pušu tiesībām pārsūdzēt lēmumu.

7.5.3 Tātad būtu svarīgi, ka, atzīstot minētās tiesības, dalībvalstis ieviestu paātrinātu pārsūdzēšanas procedūru, lai minētais mehānisms nebūtu tīri preventīvs.

7.5.4 Turklāt drošība par to, ka atbildīgās puses izmaksājamās kompensācijas ir pareizi reģistrētas grāmatvedībā, ir vēl viena garantija gadījumā, ja grupas locekļi lēmumu pārsūdz.

7.6 Sistēmas finansēšana

7.6.1 Ilgtermiņā jānodrošina kolektīvo prasību sistēmas pašfinansēšanās.

7.6.2 Tā kā nav vēlams, pat nav iespējams, ieviest vispārēju *contingency fees* sistēmu pēc ASV parauga, jo tā ir pretrunā Eiropas juridiskajām tradīcijām, ir jāparedz finansēšanas veids, kas ļautu prasītājiem, kuriem nav pietiekamu finanšu līdzekļu kolektīvo prasību iesniegšanai, saņemt avansa maksājumus tiesas izdevumu segšanai (atlīdzība advokātam, ekspertīze provizorisks izmeklēšanas ietvaros, ko noteicis tiesnesis, utt.).

7.6.3 Viens no šādas sistēmas finansēšanas veidiem varētu būt "Atbalsta fonda kolektīvo prasību iesniegšanai" izveide; fonda līdzekļi būtu par vainīgiem atzīto uzņēmumu "nelegāli iegūtā peļņa", ko tiesnesis ir noteicis procedūrā gadījumā, ja nepiesakās tieši skartās vai identificētās personas ⁽³⁵⁾.

7.6.4 Atbalsta fonda uzdevums varētu būt arī informācijas par iesniegtajām kolektīvajām prasībām centralizēšana un informācijas sniegšana par to, kā pieteikties procedūrai vai norobežoties no grupas, vai arī — kā saņemt kompensāciju.

7.7 Citi procedūras noteikumi

Būs jāparedz daudzi procedūras noteikumi, kuri šeit tiks tikai nosaukti *pro memoria*.

Minētie jautājumi ir šādi:

- ieinteresēto personu pieteikšanās kārtība,
- tiesu izdevumi un juridiskā palīdzība,
- dalībvalstu administratīvo un tiesu iestāžu sadarbība,
- termiņš procesuālo darbību veikšanai un noilguma termiņš,
- Interneta izmantošana (e-tiesiskums).

8. Juridiskais instruments: regula vai direktīva

8.1 Kolektīvās prasības Kopienas līmenī varētu ieviest ar direktīvas vai regulas palīdzību; saskaņā ar definīciju ar vienkārša ieteikuma palīdzību nav iespējams radīt nepieciešamos efektivitātes un saskanības priekšnoteikumus, lai šādu iniciatīvu saskaņoti īstenotu 27 dalībvalstīs.

⁽³⁵⁾ Labs piemērs ir Kvebekā izveidotais "atbalsta fonds kolektīvo prasību iesniegšanai", kas uzskatāms par nepieciešamu, lai veicinātu kolektīvo prasību iesniegšanu. Fonda līdzekļus veido avansa maksājumu atlīdzināšana, ko veic tiesas prāvā uzvarējušie kolektīvo prasību iesniedzēji, kā arī atlikums no zaudējumu atlīdzinājumam paredzētās summas, kuras saņemšanai grupas locekļi nav pieteikušies. Kolektīvās prasības iesniedzējam jānodrošina iespēja panākt no tiesneša izdevumu atlīdzināšanu par kolektīvās prasības iesniegšanu uz apliecināto dokumentu pamata.

8.2 Gadījumā, ja paredz izmantot kolektīvās prasības ne tikai saistībā ar patērētāju tiesību aizsardzību, bet arī citās jomās, un ja par juridisko pamatu uzskata Līguma 65. un 67. pantu, būtu iespējams pieņemt regulu tāpat kā, piemēram, regulas par maksātnespējas procedūrām, par Eiropas izpildes rīkojumu neapstrīdētiem prasījumiem, par Eiropas maksājuma rīkojuma procedūru, par Eiropas procedūru maza apmēra prasībām vai par banku kontu arestu.

8.3 Tomēr, ja nolemj vismaz sākuma posmā noteikt, ka minētās iniciatīvas piemērošanas joma ir tikai patērētāju tiesību aizsardzība, piemērotākais veids kolektīvo prasību izveidei ir direktīva, kas būtu direktīvas par izpildrakstiem turpinājums.

8.4 Tā kā procedūras noteikumi dalībvalstīs būtiski atšķiras, ir jānoskaidro vispārēji kolektīvo prasību pamatprincipi, ņemot vērā to, ka dalībvalstis ieviestu direktīvu, ievērojot tajās noteiktos procesuālos principus.

Nav pārliecības par to, ka, piemēram, saskaņošana būs iespējama gadījumā, ja minēto prasību izskatīšanai nozīmētajām tiesām būs jāievēro katras valsts tiesvedības noteikumi.

Veidi, kādā lietas nodod izskatīšanai, jāpielāgo valstu īpatnībām. Minētajā gadījumā regula nebūtu piemērota.

8.5 Acīmredzams, ka minētajā gadījumā jāpieņem direktīva, ar ko paredzētu pilnīgu saskaņošanu nolūkā novērst to, ka dalībvalstis izveido saistošāku sistēmu uzņēmumiem, kuru juridiskā adrese ir minētajā dalībvalstī.

Briselē, 2008. gada 14. februārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu
komitejas
priekšsēdētājs
Dimitris DIMITRIADIS

PIELIKUMS

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumam

Turpmāk minētie grozījumi ieguva vismaz ceturtdaļu balsu, taču tika noraidīti debatēs.

1. 7.2.2.2.4. punkts

Grozīt šādi: "Turklāt tai ir reāla preventīva ietekme uz atbildīgo pusi, jo tai jāizmaksā zaudējumu atlīdzinājums personām, kas cietušas kādas prakses rezultātā, un, iespējams, jāatdod visa nelegāli iegūtā peļņa."

Pamatojums

Skatīt 7.6.3. punkta pamatojumu.

Balsojuma rezultāti

Par: 104 Pret: 114 Atturējās: 13

2. 7.6.1. punkts

Svītrot

~~"Ilgttermiņā jānodrošina kolektīvo prasību sistēmas pašfinansēšanās."~~

Pamatojums

Tiesas pieejamība ir jānodrošina valsts iestādēm un tā nedrīkst būt atkarīga no tādu iepriekšējo prasību panākumiem, kas nav saistītas ar tām sekojošajām lietām (skat. arī pamatojumu 7.6.3. punkta grozījumam).

Balsojuma rezultāti

Par: 107 Pret: 116 Atturējās: 10

3. 7.6.3. punktu

Aizvietot

~~"Viens no šādas sistēmas finansēšanas veidiem varētu būt "Atbalsta fonda kolektīvo prasību iesniegšanai" izveide; fonda līdzekļi būtu par vainīgiem atzīto uzņēmumu "nelegāli iegūtā peļņa", ko tiesnesis ir noteicis procedūrā gadījumā, ja nepiesakās tieši skartās vai identificētās personas. Valsts iestādēm ir jāgarantē tiesas pieejamība, piemēram, piešķirot kolektīvo prasību finansēšanai līdzekļus, kas iegūti no soda naudām, kuras iekasētas par patērētāju tiesību pārkāpumiem".~~

Pamatojums

Paredzētās aizsardzības mērķis ir nodrošināt kompensāciju par patērētājiem nodarīto kaitējumu, bet izslēdzot "represīvu kaitējuma atlīdzināšanu". Minētais jēdziens, kas pārņemts no ASV tiesu prakses, neatbilstīgi apvieno civiltiesības un krimināltiesības. Pats fakts, ka patērētājiem pilnībā kompensē nodarīto kaitējumu, ir efektīvs atbildīgās puses soda līdzeklis.

Uz jautājumu par to, vai peļņa ir gūta likuma pārkāpuma vai krāpšanas rezultātā, attiecas valsts iestāžu noteiktas sankcijas. Tās var noteikt, ka no soda naudām iegūtie līdzekļi piešķirami, lai veicinātu kolektīvo prasību pieejamību. Par tiesas pieejamību atbild valdība, kas ir pakļauta demokrātiskai kontrolei, nevis privāttiesības pārstāvošas personas vai organizācijas.

Tā kā patērētāji, kam nodarīts kaitējums, saņems atlīdzinājumu, nebūtu pareizi radīt mākslīgu saikni starp vienas prasības sekām un prasībām turpmākajās lietās, jo īpaši, ja mērķis vairs nav panākt taisnīgu atlīdzinājumu patērētājiem, kuriem attiecīgajā lietā nodarīts kaitējums.

Balsojuma rezultāti

Par: 104 Pret: 106 Atturējās: 18